

Warszawa, 11-07-2024 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

IV.7021.75.2024.MA

Pan Adam Bodnar
Minister Sprawiedliwości

Szanowny Panie Ministrze!

Niniejszym pismem pragnę poruszyć kwestię wykonywania postanowień sądowych, zasądających powrót dziecka do miejsca stałego pobytu za granicą, a wydawanych w sprawach o uprowadzenie dziecka za granicę.

Konwencja haska dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę (Dz. U. z 1995 r., Nr 108, poz. 528 ze zm.), w tym wszelkie kwestie wynikające z uprowadzenia czy zatrzymania dziecka przez jednego z rodziców, pojawiają się w korespondencji kierowanej przez obywateli do Rzecznika Praw Obywatelskich od wielu lat. Na kanwie rozpatrywanych w Biurze Rzecznika spraw na uwagę zasługuje problem dopuszczalności stosowania przepisów art. 388¹-388³ KPC wprowadzonych ustawą z dnia 7 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2022r., poz. 1098) w kontekście rozporządzenia Rady (UE) 2019/1111 z 25 czerwca 2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę (wersja przekształcona) (Dz.U.U.E.L.2019.178.1) zwanego potocznie rozporządzeniem Bruksela II ter, które weszło w życie 1 sierpnia 2022 r., jak i wyroku ETS z 16 lutego 2023 r. (C -638/22).

Mocą ustawy z dnia 7 kwietnia 2022 r. do Kodeksu postępowania cywilnego został wprowadzony przepis art. 388¹ § 1 KPC, zgodnie z którym w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką prowadzonych

na podstawie Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzonej w Hadze dnia 25 października 1980 r. (Dz.U. z 1995 r. poz. 528 oraz z 1999 r. poz. 1085), na żądanie podmiotu wymienionego w art. 519¹ § 2² (a więc Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Dziecka, Rzecznika Praw Obywatelskich) zgłoszone sądowi, o którym mowa w art. 518² § 1, w terminie nieprzekraczającym dwóch tygodni od dnia uprawomocnienia się postanowienia w przedmiocie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, **wstrzymuje się z mocy prawa** wykonanie tego postanowienia. Podobnie, na mocy wprowadzonego mocą tej samej ustawy art. 388³ KPC, wniesienie skargi nadzwyczajnej w takiej sprawie **wstrzymuje z mocy prawa** wykonanie postanowienia w przedmiocie odebrania osoby do czasu zakończenia postępowania z tej skargi.

Wstrzymanie wykonania takiego postanowienia nie jest określone żadnym terminem, ponieważ nie wiadomo, jak długo będzie trwać postępowanie przed Sądem Najwyższym (art. 388¹ § 3, art. 388³ KPC). Nawet jeśli ostatecznie skarga kasacyjna nie zostanie wniesiona przez uprawniony organ, wykonanie prawomocnego postanowienia zostaje wstrzymane na dwa miesiące (art. 388¹ § 2 KPC).

Sprawy rozpatrywane w trybie Konwencji haskiej są sprawami rodzinnymi, dotyczącymi życia prywatnego i rodzinnego, stąd często postępowania w tych sprawach stają się przedmiotem rozważań Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, w kontekście zastosowania art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (DZ. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 ze zm.).

16 lutego 2023 r. zapadł wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej sprawa C-638/22 (PPU) stwierdzający, że art. 11 ust. 3 rozporządzenia Rady (WE) Nr 2201/2003 Bruksela II bis, w świetle art. 47 Karty Praw Podstawowych, należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym przyznającym organom niemającym statusu sądu uprawnienie do uzyskania wstrzymania z mocy prawa, na okres co najmniej dwóch miesięcy, wykonania orzeczenia zarządzającego powrót wydanego na podstawie Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzona w Hadze dnia 25 października 1980 r.

W uzasadnieniu tego orzeczenia Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, że artykuł 11 ust. 3 rozporządzenia Bruksela II bis nakłada na państwa członkowskie jasny i precyzyjny obowiązek osiągnięcia rezultatu, który nie jest obwarowany żadnym warunkiem w odniesieniu do wymogu szybkości, któremu podlegają postępowania mające za przedmiot wydanie orzeczenia zarządzającego powrót w rozumieniu konwencji haskiej

z 1980 roku. Sąd odsyłający będzie zatem zobowiązany do zagwarantowania, w ramach swoich kompetencji, pełnej skuteczności tego przepisu prawa Unii poprzez odstąpienie w razie potrzeby od stosowania przepisów krajowych zagrażających osiągnięciu jego skuteczności. Trybunał wskazał również, że z art. 11 ust. 3 rozporządzenia nr 2201/2003 w świetle art. 24 i 47 karty nie wynika, że prawo Unii nakłada na państwa członkowskie obowiązek ustanowienia dodatkowej instancji sądowej w odniesieniu do orzeczenia zarządzającego powrót, jeżeli orzeczenie to zostało wydane w ramach procedury przewidującej już dwie instancje sądowe, a procedura ta pozwala na uwzględnienie istnienia ryzyka w razie powrotu danego dziecka. Prawo to nie pozwala państwom członkowskim na nadanie środkiem zaskarżenia wniesionym od takiego orzeczenia skutku wstrzymującego z mocy prawa, przeciwnie do tego, co przewiduje art. 388¹ § 3 kodeksu postępowania cywilnego, w brzmieniu nadanym temu kodeksowi ustawą z 2022 roku. W przedmiotowym wyroku Trybunał Sprawiedliwości zwrócił uwagę, że zasada pierwszeństwa wymaga od sądu krajowego, do którego kompetencji należy stosowanie przepisów prawa Unii, by zapewnił pełną skuteczność wymogów tego prawa w zawisłym przed nim sporze, odstępując w razie potrzeby od stosowania, z mocy własnych uprawnień, wszelkich uregulowań lub praktyk krajowych, także późniejszych, które są sprzeczne z bezpośrednio skutecznym przepisem prawa Unii, bez konieczności żądania uprzedniego zniesienia tych uregulowań lub praktyk w drodze ustawodawczej lub w jakimkolwiek innym trybie konstytucyjnym. Zasada pierwszeństwa znajduje umocowanie w art. 288 akapit drugi Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.U.2004.90.864/2 z dnia 2004.04.30), który stanowi, że rozporządzenie ma zasięg ogólny. Wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich. Jak podkreśla Trybunał, ze względu na swą naturę i funkcję w systemie źródeł prawa Unii może ono przyznawać jednostkom prawa, które sądy krajowe zobowiązane są chronić (zob. podobnie wyrok z 17 września 2002 r., Muñoz i Superior Fruiticola, C-253/00, EU:C:2002:497, pkt 27).

Powołany wyrok Trybunału Sprawiedliwości zapadł w kontekście stosowania, ze względu na datę wszczęcia sprawy opisanej w pytaniu prejudycjalnym, rozporządzenia Rady (WE) Nr 20201/2003 z 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000.

Odpowiednikiem analizowanego przez Trybunał art. 11 ust. 3 rozporządzenia 2201/2003 jest art. 24 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 2019/1111 zwanego

rozporządzeniem Bruksela II ter. Obydwa te akty prawne w powołanych przepisach przy zastosowaniu art. 47 KPP oraz przepisów Konwencji haskiej z 1980 r. akcentują, że z jednej strony, gdy dziecko zostało bezprawnie uprowadzone z miejsca stałego pobytu, powrót tego dziecka powinien nastąpić niezwłocznie zgodnie z przewidzianymi w prawie krajowym procedurami stosowanymi w nagłych wypadkach. Z drugiej strony, powrót dziecka może nie zostać zarządzony jedynie w wyjątkowych okolicznościach, w szczególności w przypadku poważnego zagrożenia dla tego dziecka (pkt 65). Poza tym, zgodnie z orzecznictwem Trybunału stosowanie krajowych przepisów prawa materialnego i procesowego nie może naruszać skuteczności (effet utile) rozporządzenia nr 2201/2003 (zob. podobnie wyrok z dnia 11 lipca 2008 r., Rinau, C-195/08 PPU, EU:C:2008:406, pkt 82), a w drodze analogii także rozporządzenia nr 2019/1111.

Rzecznik Praw Obywatelskich konsekwentnie stoi na stanowisku, że wprowadzenie, ustawą z 7 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego w sprawach prowadzonych na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r., następującego z mocy prawa zawieszenia wykonania prawomocnego postanowienia w przedmiocie odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, w razie złożenia żądania podmiotu uprawnionego do złożenia w tych sprawach skargi kasacyjnej lub nadzwyczajnej (art. 388¹ i 388³ KPC) może prowadzić do naruszenia dobra dziecka, jak również praw rodzica (w tym prawa do sądu). Stanowisko Rzecznika prezentowane w tym zakresie znajduje uzasadnienie zarówno w postanowieniach Konstytucji, jak również w prawie międzynarodowym i w prawie europejskim.

W szerszej formie stanowisko takie zostało zaprezentowane pismem Rzecznika z 3 listopada 2022 r., przesłanym do Ministerstwa Sprawiedliwości w odpowiedzi na pismo Departamentu Spraw Rodzinnych i Nieletnich Ministerstwa Sprawiedliwości z 28 października 2022 r. (DSRiN-V.8562.3.2022). Rzecznik w piśmie tym, odnosząc się do wniosku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 12 października 2022 r. o wydanie przez Trybunał Sprawiedliwości Europejskiej orzeczenia w trybie prejudycjalnym (sygn. akt ACa 1127/22), całkowicie podzielił wątpliwości tego Sądu dotyczące dopuszczalności stosowania art. 388¹ KPC w świetle art. 11 ust. 3 rozporządzenia Bruksela II bis oraz art. 22, 24, 27 ust. 6 oraz 28 rozporządzenia Bruksela II ter. Kopię tego pisma załączam do niniejszego wystąpienia, wraz z kopiami dwóch innych wystąpień Rzecznika w tej kwestii.

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t. j. DZ. U. z 2023 r., poz. 1058), uprzejmie proszę Pana Ministra o

poinformowanie Rzecznika o stanowisku zajęтым w związku z orzeczeniem Trybunału i o planowanych ewentualnych działaniach resortu, mających na celu zapewnienie zgodności przepisów prawa polskiego z prawem unijnym.

Załącznik 3

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/